

02. Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen Afganistan kökenli Özbek öğrencilerin yazma becerisindeki hataların tespiti¹

Asaludin BAWER²

APA: Bawer, A. (2022). Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen Afganistan kökenli Özbek öğrencilerin yazma becerisindeki hataların tespiti. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (27), 13-22. DOI: 10.29000/rumelide.1104093.

Öz

Diğer yabancı dil öğretimi süreçlerinde olduğu gibi Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesi sürecinde zorlukların yaşandığı alanlardan biri, yazma becerisidir. Yazma becerisinin geliştirmesi diğer dil becerilerine göre daha zordur ve zaman almaktadır. Bu duruma alanyazında muhtelif araştırmaclar tarafından dikkat çekilmiş ve farklı öğrenci gruplarının yazma becerilerindeki hataların saptanması yapılmıştır. Ancak Türkçe öğrenme konusunda son derece istekli olan Afganistan kökenli Özbek öğrencilerin yazma becerisi yeterli düzeyde araştırılmamıştır. Afganistan'da süregelen istikrarsız ortam ve savaş şartları bölgede araştırma yapmayı zorlaştırır da bu ülke yabancılara Türkçe öğretimi açıdan önem arz etmektedir. Çünkü ülke genelinde Türkoloji bölümlerinde, özel dil kurslarında, ilk-orta ve yüksek kademeli eğitim kurumlarında hâlihazırda Türkçe öğretilmektedir. Bu makalede Türkçe öğrenen Afganistan kökenli Özbek öğrencilerin Türkçe yazma becerisi düzeyinde karşılaştıkları sorunların belirlenmesi ve çözüm önerileri sunulması amaçlanmıştır. Çalışmanın evrenini Mezar-ı Şerif'te Belh Üniversitesinde Türkçe eğitim gören 1. sınıf Afganistan kökenli Özbek öğrenciler oluşturmaktadır. Afganistan Özbekleri açısından Türkiye Türkçesi her ne kadar ana dillerine yakınlık sebebiyle öğrenilmesi kolay bir dil gibi görünse de gerek Farsçanın gerekse de Özbekçenin etkisiyle yazılı anlatımda hedef kitle tarafından pek çok hatanın yapıldığına şahit olunmaktadır. Bu çalışma çerçevesinde söz konusu hatalar, kategoriler hâlinde analiz edilmiş çalışmanın sonunda ise bu hataları en aza indirebilmek adına bazı önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Yabancı dil olarak Türkçe, yazma becerisi, Afgan Özbekleri

Detection of mistakes in writing skills of Uzbek students of Afghanistan origin learning Turkish as a foreign language

Abstract

The main objectives of teaching Turkish as a foreign language are to provide students with the necessary competencies while teaching Turkish. As in other foreign language teaching processes, one of the areas where various difficulties are encountered in the process of teaching Turkish as a foreign language is the writing skill. Writing skill, one of the most vital indicators in the language learning process, is one of the important components of the targeted ability to communicate while learning a language. The student has overcome one of the barriers to language skill in line with the level at which he can write the target language in accordance with the rules. Despite the importance of writing skills

¹ Bu çalışma Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi doktora programında Prof. Dr. Nurettin Demir danışmanlığında tamamlanan doktora tezinden hareketle hazırlanmıştır.

² Doktora Öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Programı (Ankara, Türkiye), asludin.bawar9@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-6098-5938 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 01.02.2022-kabul tarihi: 20.03.2022; DOI: 10.29000/rumelide.1104093]

in teaching Turkish as a foreign language, when the literature is examined, the low number of studies in which students are evaluated according to different writing criteria is striking. The writing skills of Afghan Uzbeks, who are particularly eager to learn Turkish, have not been adequately researched. In this article, it is aimed to determine the level of Turkish writing skill of Afghanistan Uzbeks who learn Turkish and to present the problems they encounter and to offer solutions. The population of the study consists of the 1. grades of Afghanistan Uzbek students studying Turkish at Belh University. In this direction, the 1. th grade students were included in the study.

Keywords: Turkish as a foreign language, writing skills, Afghan Uzbeks

Giriş

Günümüzde yabancı dil öğrenimi, çok dilliliğin ve çok kültürlülüğün bir yaşam tarzı olmasıyla birlikte ön plana çıkan bir alan olarak ifade edilebilir. Yabancı dil öğrenmek, bu anlamda hem bireysel hem de toplumsal gelişimin ve dönüşümün bir göstergesi olarak önemli bir yeterliliğe işaret eder.

Yabancı dil öğreniminin iletişimsel boyutta ve tam manasıyla gerçekleştirilebilmesi için okuma, yazma, konuşma ve dinleme olmak üzere dört temel dil becerisinin hedef dilde geliştirilebilmesi/aktif kullanımı önem arz etmektedir. Dolayısıyla yabancı dil öğretiminde sözlü ve yazılı yeterliliklerin paralel geliştirilmesi oldukça önemlidir (Arslan ve Kılıç, 2015, s. 170). Kendini ifade etmenin bir aracı olan yazma becerisi çok yönlü ve karmaşık bir yapıda olup öğrenen ve öğreten açısından kritik bir değere sahiptir. Bu bağlamda yazma becerisini geliştirmek hem eleştirel ve yaratıcı düşünme becerisini hem de Türkçenin dil bilimsel yapısına hâkim olmayı gerektirir (Ungan, 2007). Bu bakımdan yazma becerisinin geliştirilebilmesinin önemi açıktır. Yazma becerisi, bireyin iç dünyasının dışavurumu olarak tanımlanmakla beraber (Çelik, 2019) aynı zamanda öğrencilerin en fazla zorlandığı becerilerdendir (Genç İlter, 2014; Biçer, Çoban ve Bakır, 2014; Demiriz ve Okur, 2019). Bu nedenle yazma becerisine yönelik yapılacak araştırmaların her biri ayrı bir öneme sahiptir.

Bu çalışmanın konusu, Afganistan kökenli Özbek öğrencilerin yazma becerisinde karşılaştıkları sorunlardır. Türkçe öğrenen Afganistan kökenli Özbek öğrencilerin yazma sorunlarını ana hatlarıyla ortaya koymak ve bu kapsamdaki sorunlara çözüm önerileri sunmak ise çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Çalışma çerçevesinde Afganistan kökenli Özbek öğrencilerin Türkçe öğrenirken ana dillerinin Türkçeye yakın olması nedeniyle hata yapabilecekleri varsayılmaktadır.

1. Yöntem

1.1. Araştırmanın modeli

Çalışma, nitel desenli tarama modelinde gerçekleştirilmiştir. “Tarama modelleri, geçmişte ya da hâlen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları, herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. Bilinmek istenen şey vardır ve oradadır. Önemli olan, onu uygun bir biçimde gözleyip belirleyebilmektir.” (Karasar, 2010, s. 77).

1.2. Evren ve örneklem

Çalışmanın odak noktasını, Belh Üniversitesinde Türkçe öğrenen Afganistan kökenli Özbek öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise Belh Üniversitesinde Türkçe öğrenen 1. sınıf öğrencilerin arasından araştırmaya gönüllü olarak katılan 14 öğrenciden elde edilmiştir.

1.3. Verilerin toplanması

Veriler, öğrencilere Charlie Chaplin'in *The Kid* filminden bir kesit izletildikten sonra gördüklerini yazılı olarak ifade etmeleri istenerek elde edilmiştir.

1.4. Verilerin analizi ve yorumlanması

Araştırmadaki verilerin değerlendirilmesinde nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizinde temel amaç, toplanan veriler üzerinden değerlendirme yapmaktır. Burada yapılan temel işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği şekilde düzenleyerek yorumlamaktır. Bu çalışma çerçevesinde araştırmanın verilerini oluşturan öğrenci kâğıtları incelenerek genel bir çerçeve içinde kodlanmıştır. Daha sonra ses bilgisi, biçim bilgisi, söz dizimi ve yazım yanlışları başlıkları altında değerlendirilmiştir.

2. Bulgular ve yorumlar

Aşağıda kompozisyon kâğıtlarında geçen yanlışlar kodlanarak listelenmiş, yanlarına doğru ifadeler yazılmıştır. Bir sonraki bölümde ise hatalar sınıflandırılarak incelenmiştir. Kompozisyonlarda tespit edilen hatalar şöyledir:

K-1-68 “bilim yurtu” (bilim yurdu) “İzlediğim Filim köp güzaldı” (izlediğim film çok güzeldi) “KorKaK bir ademiş” (korkak bir adammış) “güzel kız geliyor” – (güzel kız geliyor) “iKelesi bir bolup oradan Kaçıyor” – (ikisi bir olup oradan kaçıyorlar).

K-1-67 “Belkh üniversite okuyorum” (Belh Üniversitesi'nde okuyorum) “ham attan kaçıyor ham aslandan ham köpakdem” (hem attan kaçıyor hem aslandan hem de köpekten) K-1-63 “bu bölümde okuyorum” (bu bölümde okuyorum) “kızı seviyor unula evlenecektir” (kızı seviyor, onunla evlenecek) “film bu şekilde hatim oluyor” (film bu şekilde bitiyor) K-1-61 “öğrenciyem” (öğrenciyim)m “çok korkiyör” (çok korkuyor) “Filim devam etmektedir” (film devam etmektedir) K-1-60 “birinci sınıf” (birinci sınıf) “çünkü konuşmuyordu” (çünkü konuşmuyordu) “bir kız bir kopak vardır” (bir kız ve bir köpek vardır) K-1-59 “o kız bunu sevmi için” (o kız bunu sevmediği için) “buriadin çikiyor” (buradan çıkıyor) K-1-57 “Benim Adım” (Benim adım) “Sınıfte” (sınıfta) “Eşekten kaçıyor” (eşikten - kapıdan kaçıyor) “sevgilisi onun seviyor iki güzel hayat yaşıyor” (sevgilisi onu seviyor, ikisi güzel bir hayat yaşıyorlar) K-1-55 “Babam adı” (babamın adı) “o kız” (o kız) “özünü elitikle öldürmek istiyor” (kendini elektrikle öldürmek istiyor) K-1-53 “vilayaty danım” (vilayetindenim) “birinlik sınıfteyim” (birinci sınıftayım) “bu sebepten kendi öldürmek istiyor” (bu sebepten kendini öldürmek istiyor) “biticğni bilmiyor” (biteceğini bilmiyor) K-1-52 “birinci sınıfı” (birinci sınıf) “Menin Bu Filimdn anladığım” (benim bu filmde anladığım) “tört kişi bardur” (dört kişi vardır) “kapıyı açuçak” (kapıyı açacak) “korkap düşüyor” (korkup düşüyor) K-1-(39-8) “birinci snipyım” (birinci sınıfım) “ilk sınıpte olduğum için” (ilk sınıfta olduğum için) “ozur” (özür) “çök keliteli” (çok kaliteli).

K-1-33 “biriçi sınıf öğrencisiyim” (birinci sınıf öğrencisiyim) “atdan” (attan) “qorkup” (korkup) K-1-32 (2) “bölumu” (bölümü) (15) “örğrecisiyim” (öğrencisiyim) (15) “ışarat” (işaret) K-1-34 (15) “bü” (bu) (1) “filiminda” (filminde) (15) “kafları” (kapları).

2.1. Ses bilgisi yanlışları

2.1.1. Ünlüler

Ciğerlerden gelen havanın ağız kanallarında herhangi bir engele uğramadan çıkmasıyla oluşan, sadece ses yolundaki daralma ve genişleme ile çeşitlenen, dil ve dudakların oluşturduğu seslere ünlü denir (Korkmaz, 2007, s. 225). 1. sınıf öğrencilerin ses bilgisi alanında en çok yaptıkları yanlış ünlü uyumlarıyla ilgilidir. Bilindiği üzere Özbekçede ünlü uyumları Farsi dillerinin etkisiyle bozulmuştur. Bu nedenle öğrenciler Türkçe yazarken ana dillerinde olduğu gibi yazma eğilimine girmiş ve ünlü uyumuna dikkat etmemişlerdir. Oysa Türkiye Türkçesinde ünlü uyumları Özbekçeye göre daha yaygındır (Tursunov, 1992, s. 258). Ancak öğrencilerin kompozisyon yazarken bunu yaygın biçimde göz ardı ettiği görülmektedir. Aşağıdaki örneklerde Türkçe kökenli kelimelerde artlık-önlük uyumu ya da kalınlık incelik uyumu olarak bilinen ilkelerin göz ardı edildiği görülmektedir:

filiminda (K-1-34), açiyör (K-1-32), bilmadım (K-1-60), korkiyör (K-1-61), güzaldı, güzel, eliktiriktan, ademiş (K-1-68), kız bir kopak (K-1-60), Benim Adım, o kız (K-1-57), sınıfı (K-1-52), ilk sınıpte, çok keliteli, deli gibi bir kişidir [K-1-(39-8)], biriçi sınıf (K-1-33), bir ödeye (K-1-32).

Özbekçede dudak uyumu da Türkiye Türkçesindeki kadar yaygın değildir. Derlenen veriler, öğrencilerin dudak uyumunu da göz ardı edebildiklerini göstermektedir:

yurtı (K-1-68), bardur (K-1-52), açuçak (K-1-52), korkap (K-1-52), düşünmüyorum (K-1-39), kişidir (K-1-39), anladum (K-1-39).

1. sınıf öğrencilerinde her iki ünlü uyumunu da ilgilendiren yazım yanlışları görülmektedir. Bu yanlışlar dar ünlülerin veya geniş yuvarlak ünlülerin yazımında öne çıkmaktadır. Özbekçede bilindiği üzere /ı/ ünlüsü ancak art damak ünsüzleri çevresinde görülür. Diğer durumlarda ise İran dillerinin etkisiyle ünlü, ön damaksillaşmıştır. Yazımda ı/i, u/ü, o/ö sesleri ayrılmaz. Özbekçedeki bu durum, öğrencilerin Türkçe kompozisyonlarına da yansımaktadır: *qız (K-1-68), kızı (K-1-63), korkiyör (K-1-61), sınıf, konuşmuyordu, kopak, bilmadım (K-1-60), adım, sınıfte (K-1-57), kız (K-1-55), sınıfteyim (K-1-53), sınıfı (K-1-52), sınıfım (K-1-39), sınıf, çok (K-1-33), bölümü, ödeye, açiyör (K-1-32), bü (K-1-34).*

Türkçede iki heceli kelime sonundaki dar ünlüler, ünlüyle başlayan bir ek aldıklarında düşme eğilimi gösterir. 1. sınıf öğrencilerin yazım yanlışları incelendiğinde bu konuda ciddi bir yanlışla rastlanmamaktadır. Ancak sık kullandıkları bir kelime olan ve standart Türkçe *film* biçiminde yazılan kelime ve türevlerinin, konuşma dilinde olduğu gibi yazdıkları görülmüştür: *filimi, filimde, filminden.*

2.1.2. Ünsüzler

Türkçe bir kelimeye gelen yapım ve çekim ekleri, kendinden önceki son ses ile ötümlülük-ötümsüzlük uyumuna girmektedir. 1. sınıf öğrencilerin Türkçede ünsüz benzeşmesi ya da ünsüz uyumu olarak da bilinen bu konuda yaptıkları yazım yanlışları şöyledir:

Bilim yurtı (K-1-68), bölümte (K-1-63), sebebden (K-1-53), atdan (K-1-33).

Türkiye Türkçesinin fonolojik kurallarından biri de kimi istisnaları olmakla birlikte *p, ç, t, k* seslerinden biri ile biten Türkçe ya da yabancı kelimelere ünlüyle başlayan bir ek getirildiğinde kelime sonundaki ünsüz sırasıyla *b, c, d, ğ*'ye dönüşmektedir. Özbek öğrencilerin bu kuralı uygulamakta zorlandıkları görülmektedir:

yurtı (K-1-68), eşikni (K-1-68), etiyor (K-1-32).

2.2. Biçim bilgisi

Biçim bilgisi, dildeki anlamlı ve işlevli en küçük birimlerin yapı, işlev ve kullanımını inceleyen bir alandır. Bu çalışmada kullanılan veriler, Afganistan kökenli Özbek öğrencilerin eklerin yazımında da birtakım yanlışlar yaptıklarını göstermektedir.

İsim morfolojisinin önemli parçalarından biri olan iyelik ekleri, eklendiği sözcüklerde sahiplik kategorisini temsil eder (Abdurahmanov, 1980, s. 58). Türkçede iyelik ekleri *-(i)m, -(i)n, -(s)i, -(i)miz, -(i)niz* ve *-leri*'dir. Söz konusu ekler ses uyumlarına girer. Çalışmada kullanılan veriler, öğrencilerin iyelik eklerini kullanma konusunda ciddi bir sıkıntı yaşamadığını göstermektedir. Kompozisyonlarda geçen *Belkh üniversite (K-1-67)* örneğinde iyelik ekinin yazılmaması bu konudaki tek hatadır. Cümlede kelimeler arası ilişkileri gösteren durum eklerinde ise bazı sıkıntılar öne çıkmaktadır. Örneğin bir öbekte ilgi ekinin unutulduğu görülmektedir: *Babam adı (K-1-55)*. Bir diğer örnekte ise belirtme eki yerine ilgi ekinin kullanıldığı tespit edilmiştir: *onun seviyor (K-1-57)*. Bir başka örnekte ise belirtme ekinin kullanılmadığı görülmüştür: *kendi öltürmek istiyor (K-1-53)*. Yönelme ekinin kullanımında bir hataya rastlanmazken, bir örnekte bulunma durum ekinin atlandığı tespit edilmiştir: *Belkh üniversite okuyorum (K-1-67)*.

Türkçenin fiil çekim sistemi isim çekim sistemine göre daha karmaşıktır. Fiil köküne çeşitli ekler gelebilmekte ve bu ekler farklı işlevleri karşılayabilmektedir. Derlenen verilerde Belh Üniversitesinde Türkçe öğrenen Afganistan kökenli Özbek öğrencilerin fiil çekiminde önemli derecede bir yazım hatasına rastlanmamaktadır. Sadece *yaşıyor (K-1-57)* ve *gediyor [K-1-(39-8)]* örneklerinde 3. çoğul şahıs eki unutulmuştur. Fakat söz konusu örnek Türkçede duruma göre bir hata olarak görülmebilir.

2.2.1 Söz dizimi yanlışları

2.2.1.1. Cümlelerin öğeleri

Cümle; bir düşüncüyü, dileği, haberi ya da duyguyu tam olarak anlatan, bir veya birden çok sözcükten oluşan anlatım birimidir. Bir cümledeki sözcük ya da sözcük gruplarının çeşitli görevleri vardır. Cümlelerin oluşumu için çekimli bir fiil ya da ek fiille çekimlenmiş isim soylu bir sözcük gerekir. Bu iki unsurdan birinin özelliklerine sahip bir sözcük, bir cümleyi oluşturmak için yeterlidir. Cümledeki işi, hareketi, yargıyı bildiren çekimli unsur yüklemidir. Yükleme, cümlede yargı bildiren çekimli öge de denilebilir. Yüklem, yukarıda işaret edildiği gibi cümlelerin temel ögesidir. Yüklemin bildirdiği iş, oluş ya da durumu yapan veya cümledeki olanı karşılayan öge ise öznedir. Özne, cümlelerin temel ögesidir ancak her cümlede bulunmak zorunda değildir. Cümlelerin yardımcı öğeleri nesne, dolaylı tümleç (yer tamlayıcısı), zarf tümleci (zarf tamlayıcısı) ve edat tümlecidir. Nesne, cümlede öznenin yaptığı işten etkilenen öğedir. Cümlede yaklaşma, bulunma, uzaklaşma bildiren, yüklemi yer anlamıyla tamamlayan öğedir. Yer tamlayıcısı *-e, -de, -den* ekleriyle oluşan sözcük veya sözcük gruplarıdır. Yön, zaman, tarz, sebep, miktar, vasıta ve şart bildirerek yüklemi tamamlayan söz ya da söz öbekleri cümlede zarf tümleci (zarf tamlayıcısı) olarak kullanılır. Yüklemin ne ile (hangi araçla) kimin ile hangi amaçla, yapıldığını

gösteren söz öbeklerine edat tümleci denir. Edat tümleci olarak adlandırılan tümleçler de birer zarf tümlecidir. Herhangi bir ögenin açıklayıcısı olarak cümleye giren, iki virgül veya iki kısa çizgi arasında yer alan, cümleden çıkarıldığında cümlenin anlamında herhangi bir daralmaya yol açmayan, bazen bağımsız olarak da cümleye girebilen sözcük ya da sözcük gruplarına ara söz denir.

1. sınıf öğrencilerinin kompozisyonlarında bu çalışma kapsamında cümle öğeleriyle ilgili hataya rastlanmamıştır. Buna karşılık özne-yüklem uyumu konusunda eksikler olduğu görülmektedir. Türkçede dil bilgisi kurallarına uygun bir cümlede, özne ve yüklem şahıs yönünden uyumlu olması gerekir. Bu durum, yüklem özneyi gösteren kişi eklerini alması anlamına gelir. Cümlenin öznesi tekil ise yüklemi de tekil, özne çoğul ise yüklem de çoğul olur. Ancak bu kural her zaman aranmaz. Teklik-çokluk uyumu çoğul ekleri ve 3. çoğul şahıs eki ile sağlanır. Bu makale kapsamında 1. sınıf öğrencilerinin özne-yüklem uyumu konusunda tespit edilen hataları şöyledir: *sevgilisi onun seviyor iki güzel hayat yaşıyor* (K-1-57). Bu cümlede *ikisi güzel hayat yaşıyorlar* olması gerekirken ekin eksik yazılması, anlamı da değiştirmiştir.

2.2.1.2. Tamlamalar

Tamlamalarda, önce gelen öge kendinden sonra gelen ögeyi nitelendirir. İsim tamlamaları, ilk ögenin ek alıp almamasına göre belirtili ya da belirtisiz isim tamlaması olarak adlandırılır. İsimler, isim soylu sözcükler ve fiil türündeki tüm sözcükler; nesnelere ve hareketleri birebir karşılayan kelimelerdir. Nesnelere ve hareketlerin kapsamlı olarak ifade edilmesi için tek bir sözcükten fazlasına ihtiyaç duyulmaktadır. İsim tamlamaları, bu ihtiyacı karşılamaktadır. İsim tamlamaları; bir ögenin diğerini iyelik yönünden tamamladığı, birbiriyle ilişkili en az iki isimden meydana gelen kelime gruplarıdır. Bu çalışma kapsamında 1. sınıf öğrencilerinin isim tamlamasıyla ilgili hataları şunlardır: *Belkh üniversite* (K-1-67), *Babam adı* (K-1-55). İlk örnekte, tamlayanı gösteren iyelik eki, ikinci örnekte ise tamlananı gösteren ilgi eki kullanılmamıştır.

2.3. Sözcük bilgisi

Sözcük, bir ya da birden fazla biçimden (morfem) oluşan anlamlı dil birimleridir. Sözcükler, bir kök ve ona bağlı bir ya da daha fazla ekten oluşabilir. Sözcükler bir araya gelerek sözcük öbeklerini, sözcük öbekleri de cümleleri meydana getirirler. Sözcük bilgisi yanlışları, neredeyse her sınıf düzeyinde görülmekte olan bir durumdur. Yazım kuralları konusunda sıkça karşılaşılan zorluklar yaşanmaktadır. Yazım kuralları kendini daha iyi ifade edebilmenin bir aracı olduğu için önemlidir. Aynı zamanda çalışma kapsamında öğrencilerin en çok bu konuda yanlış yaptıkları gözlenmiştir. Bu kısımda önemli 3 başlık altında 1. sınıf öğrencilerinin kelime bilgisi hususunda yaptıkları yanlışlar incelenmiştir.

2.3.1. Kelimelerin yanlış yazımı

Afganistan kökenli Özbek öğrencilerin yazmış olduğu kompozisyonlarda, kelimelerin yazımında çok sayıda yanlış rastlanmıştır. Söz konusu yazım yanlışlarının nedenleri; bilgisizlik, dikkatsizlik ve aceleciliktir. Yazım kılavuzu ve sözcük kullanma alışkanlığı olmayan kişilerde bu tür yanlışlara sık sık rastlanmaktadır:

yurtı, İzledigim Filim köp güzaldı, ademiş, eşikni, eliktiriktan, güzal qız, iKelesi bir bolup, aşa (K-1-68), *ham...köpakdem*(K-1-67), *bülümte, kizi...unula* (K-1-63), *öğrenciyem, korkiyör, Filim devam* (K-1-61), *sinif, konuşmuyordu, kiz... kopak, bilmadım* (K-1-60), *sevmi için, buriadin çikiyor* (K-1-59), *Adim, Sinifte, Eşekten* (K-1-57), *Kiz, özünü elitikle... isteyor* (K-1-55), *vilayati danım, birinlik*

sinifteyim, sebebden...öltürmek, biticğni (K-1-53), sinifi, Menin Filimdın, tört...bardur, açuçak, korkap (K-1-52), snıpyım, snıpte, ozur, çok keliteli, öçün düşünmiyorum, gebi... kişidür, gediyor, angladum hucam [K-1-(39-8)], biriçi sınıf, atdan, qorkup, geriyor, çok, kurkyor, bilgenim munçadır (K-1-33), bölumu, öğrecisiyim, kurkup kortarmak, ödeye, açıyör, işarat, etiyor (K-1-32), bü, filiminda, kaflanı, mutlukla (K-1-34).

2.3.2. Büyük harflerin yanlış yazımı

Öğrenciler yazım kurallarında, özellikle büyük harflerin kullanıldığı yerlerde hata yapmaktadır. Türkçede büyük harflerin kullanıldığı yerler çok çeşitlidir: cümle başında, özel isimler, yer, devlet, millet, ülke, hitap, makam, mevki, dergi, kitap adları vb. kelimeler büyük harfle başlar. Derlenen verilerdeki büyük harf kullanımıyla ilgili yanlışlar şunlardır:

Filim, KorKaK, iKesi...Kaçıyor (K-1-68), üniversite (K-1-67), Adım (K-1-57), Menin Bu Filimdın (K-1-52). Bu örneklerden anlaşılacağı üzere 1. sınıf öğrencilerinin büyük harf kullanmaları gerektiği hâlde küçük harf kullandıkları; cümle ortasında büyük harf kullandıkları hatta kelimelerin ortasındaki harfleri büyük yazdıkları görülmektedir.

2.3.3. Ana dildeki kelimenin kullanımı

1. sınıf öğrencilerinin Türkçe kelimeler yerine kendi dillerindeki Özbekçe kelimeleri kullanmaları da sık rastlanan hatalar arasındadır. Örnekler şu şekildedir:

köp güzaldı, ademiş, eşikni, güzel qız, iKesi (K-1-68), ham (K-1-67), unula, hatim oluyor (K-1-63), kopak (K-1-60), özünü elitikle (K-1-55), Menin (K-1-52), öcün, gebi, angladum [K-1-(39-8)], çok, bilgenim munçadır (K-1-33). Bu örneklerden de anlaşılacağı gibi Türkçeye ve Türkçe kelimelere yeterince hâkim olmayan 1. sınıf öğrencileri yer yer kendi dillerindeki Özbekçe kelimeleri kullanmaktadır.

Tartışma, sonuç ve öneriler

Bu çalışmada, Afganistan Belh Üniversitesinde yabancı dil olarak Türkçe öğrenen Afganistan kökenli Özbek üniversite 1. sınıf öğrencilerin yazma becerisi sürecinde karşılaştıkları temel sorunlar belirlenmiştir.

Çalışmaya katılan 14 öğrencinin kompozisyonlarındaki yanlışlar tespit edilmiştir. Bu yanlışlar arasında en sık rastlanan tür “kelimelerin yanlış yazımı”dır. Bu yanlış türü sözcük bilgisi kapsamındadır. Öğrencilerin yanlış yazdığı kelimeler incelendiğinde, temelde kelimelerin ne olduğunu bildikleri fakat harf, ünsüz benzeşmesi ya da ünlü uyumu gibi konularla ilgili yanlış yaptıkları tespit edilmiştir. Sözcük bilgisinin yanında yapılan kelime yazımı hatalarının, ses bilgisiyle de ilişkili olduğunu belirtmek mümkündür. Nitekim ünlü uyumu ve harf yanlışlarının çok olduğu örneklerden anlaşılabilir.

Bu çalışmaya dâhil edilen öğrenciler en çok “kelimelerin yanlış yazımı” alanında hata yapmaktadır. Bu durumun altında öğrencilerin ses bilgisi konusundaki eksiklerinin yazıma yansımalarını belirtmek mümkündür. Ayrıca öğrenciler ana dillerinde kullandıkları kelimeleri doğrudan aktarabilmektedir.

Alanyazında da yukarıdaki sonuçlara benzer çalışmalar yer almaktadır. Bölükbaş (2011) ve Şengül (2014) yaptıkları çalışmalarda öğrencilerin yazma uygulamalarında en çok alfabe konusunda sorun

yaşadıklarını tespit etmiştir. Benzer şekilde Ak Başoğlu ve Can (2014), Arslan ve Kılıc (2015), Balcı (2016), Gürlü (2019) ve Karadavut (2020) da bu kapsamda fonetik problemleri vurgulamıştır. Altunkaya (2021) da yabancı dil olarak Türkçe öğretimi kapsamında gerçekleştirilen yazma eğitiminde karşılaşılan sorunların dil bilimsel çerçevede daha çok ses temelli olduğunu tespit etmiş; yazma becerisine dair sorunları yazma öz-yeterliliği düşüklüğü başta olmak üzere yazma kaygısı, ilgisizlik ve olumsuz tutumla ilgili olduğunu altını çizmiştir.

Boylu (2014), Türkçe öğrenen temel seviyedeki İranlı öğrencilerin sınavlardaki ve dönem içindeki yazma uygulamalarının analizi sonucunda; ses bilgisi, biçim bilgisi, söz dizimi ve yazım yanlışları odağında hatalar yapıldığını tespit etmiştir. İranlı öğrencilerin Türkçe öğrenme süreçlerine yönelik yapılan bir başka çalışmada (Başar ve Coşkun, 2015) ise Türkçe-Farsça arasındaki yabancı eşdeğerlerin Türkiye Türkçesinin öğrenilmesine yönelik bir dezavantaj teşkil ettiği vurgulanmaktadır. Yazma hataları kapsamında ele alınan yabancı eşdeğerler diğer dillerden yapılan aktarımların sıklığını ifade eder (Boylu ve Başar, 2015). Bu kapsamda öğrencilerin kelime yazımı temelinde hata yaptıkları söylenebilir.

Alanyazın kapsamında yazma becerisine yönelik yapılan çalışmalarda yapılan hataların ekler çerçevesinde ele alındığı görülmüştür. Şahin (2013) tarafından yapılan çalışmada yazma becerisine yönelik olarak en fazla hatanın tamlama eklerinde yapıldığı; Akkaya ve Erol (2019) tarafından yapılan çalışmada öğrencilerin yazma uygulamalarında en fazla hatanın hâl eklerinde yapıldığı ve İltar (2021) tarafından yapılan çalışmada, C1 yazma sınavına katılan öğrencilerin dil bilgisinde en fazla belirtme hâl eki, isim tamlaması ekleri, yönelme hâl eki ve çokluk ekinde hata yaptığı tespit edilmiştir. Çangal ve Göktaş (2019), yazma becerisindeki hataların tespitinde öğrencilerin ana dilleri ve yabancı dil olarak öğrendikleri Türkçenin farklı dil ailelerine mensup olmalarının önemini vurgular. Çangal (2021), araştırmasında Cezayir Arapçası ve Türkçe arasındaki yapı özelliklerinden kaynaklanan hataların fazla olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca öğrencilerin kendi dil alışkanlıklarını hedef dile uyarlamaya yatkın bir profil çizdikleri belirtilmiştir. Dizeli ve Sonkaya (2021) yapmış oldukları çalışmada birinci yabancı dil olarak Türkçe öğrenenler ile ikinci yabancı dil olarak Türkçe öğrenenler arasındaki verileri karşılaştırmıştır. Birinci yabancı dil olarak Türkçe öğrenen öğrencilerin daha çok söz dizimsel; ikinci yabancı dil olarak Türkçe öğrenen öğrencilerin ise sözcüksel ve dil bilimsel hata yaptıkları tespit edilmiştir. Orhan'ın (2018) çalışmasında ise öğrencilerin sözcük düzeyindeki hatalarının söz dizimsel hatalara göre daha fazla olduğu; Emek'in (2021) çalışmasında ise biçim bilgisiyle ilgili hataların özellikle hâl eklerinin yazımı ve kullanımıyla ilgili hataların ön plana çıktığı görülmüştür. Bu bağlamda literatür çalışmalarının çalışmamızı destekler nitelikte olduğunu söylemek mümkündür.

Yazma becerisini geleneksellikten kurtaran yaratıcı ve öğrencileri ders içinde aktif kılan çalışmalar önemlidir (Genç İltar, 2014, s. 14). Özbekçe ve Türkiye Türkçesinin birbirine yapısal olarak benzemesi nedeniyle öğrenciler, kullandıkları sözcüklerin doğru olacağı yanılgısına kapılabilmektedir. Bu nedenle Afganistan kökenli Özbek öğrencilere Türkçe öğretirken sözcük bilgisi ve ses bilgisi üzerinde özellikle durulması gerekmektedir. Çangal (2020) çalışmasında sosyal medya kullanımının yazma becerisine yönelik olumlu etkisi olduğunu vurgulamıştır. Bu bağlamda yabancı dil olarak Türkçe öğrenen öğrencilerin sosyal medya araçlarından yararlanmalarına yönelik ders tasarımlarıyla da Türkçe derslerinin içeriğinin zenginleştirilmesi sağlanabilir. Ayrıca öğrencilerin yazım yanlışlarını en aza indirmek amacıyla yapılabilecek bazı öneriler aşağıda listelenmiştir:

- Afganistan kökenli Özbek öğrencilerin Arap alfabesi kullanmaları nedeniyle Latin alfabesiyle Türkçe bir metin yazarken zorluklarla karşılaştıkları görülmüştür. Bu nedenle alfabe öğretimine en temelden başlayarak 4. sınıfa kadar devam edilmelidir.

- -u-ü, ı-î, o-ö harflerinin öğretiminde pratik uygulamalar artırılmalıdır.
- Ana dildeki kelimelerin Türkçe yerine kullanılmasını önlemek amacıyla pratik uygulamaların yapılması; sözcük bilgisinin geliştirilebilmesi amacıyla ana dildeki kelimelerle Türkiye Türkçesindeki benzer kelimelerin karşılaştırmaları yapılarak öğretilmesi önerilebilir.
- Bazı katılımcı öğrencilerin daha fazla yazım yanlışı yaptığı gözlenmiştir. Bu doğrultuda öğrencilerin sık sık değerlendirmeye tabi tutulması ve eksikleri olan öğrencilere ek uygulamaların yapılması önerilebilir.

Kaynakça

- Abdurahmanov, Ş. (1980). *Hazirgi Uzbek edebi tili*. Özbekistan Neşriyatı.
- Ak Başoğul, D. ve Can, F. S. (2014). Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen Balkanlı öğrencilerin yazılı anlatımda yaptıkları hatalar üzerine tespitler. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 10, 100-119.
- Akkaya, A. ve Erol, S. (2019). Türkiye’de öğrenim gören Arap öğrencilerin Türkçe temel düzeyde yaşadığı dil bilgisi sorunları. *Tarih Okulu Dergisi*, 40, 549-559. <http://dx.doi.org/10.14225/Joh1651>
- Altunkaya, H. (2021). Yurt dışında yabancı dil olarak Türkçe öğretmek: Sorunlar ve çözüm önerileri. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 1-33. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/befdergi/issue/59999/830898>
- Arslan, M. ve Kılıc, E. (2015). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde yazma becerisinin gelişiminde karşılaşılan sorunlar: Bosna Hersek örneği. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 169-182. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kusbd/issue/19381/205631>
- Balcı, H. A. (2016). Yabancı öğrencilerin yazılı anlatım becerileri: Karaman örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(47), 39-47. <https://www.sosyalarastirmalar.com/articles/written-expression-skills-of-foreign-students-karaman-sample.pdf>
- Başar, U. ve Coşkun, G. (2015). İranlılara yabancı dil olarak Türkiye Türkçesi öğretiminde önemli bir sorun: Yabancı eşdeğerlikler. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(4), 497-512. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/inesj/issue/40013/475732>
- Biçer, N., Çoban, İ. ve Bakır, S. (2019). Türkçe öğrenen yabancı öğrencilerin karşılaştığı sorunlar: Atatürk Üniversitesi örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(29), 125-135. https://www.bilgicik.com/wp-content/uploads/2018/05/bicer_nursat_vdx.pdf
- Boylu, E. (2014). Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen temel seviyedeki İranlı öğrencilerin yazma problemleri. *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 6(2), 335-349.
- Boylu, E. ve Başar, U. (2015). Yurt dışında Türkiye Türkçesi öğrenen Türk dillilerin yazılı anlatım hataları: İran örneği. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(5), 324-338. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/inesj/issue/40015/475769>
- Bölükbaş, F. (2011). Arap öğrencilerin Türkçe yazılı anlatım becerilerinin değerlendirilmesi. *Turkish Studies*, 6(3), 1357-1367. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.2415>
- Çangal, Ö. (2020). Yabancılar Türkçe öğretiminde sosyal medya kullanımının yazma becerisine etkisine yönelik öğrenci görüşleri. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Sonbahar Özel Sayı, 52-61. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gopsbad/issue/57502/795669>
- Çangal, Ö. (2021). Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen Cezayirli öğrencilerin yazma problemleri. V. *Uluslararası sınırsız eğitim ve araştırma sempozyumu bildiri kitabı* (ss. 286-296) içinde. Sınırsız Eğitim ve Araştırma Derneği Yayınları.

- Çangal, Ö. ve Göktaş, B. (2019). Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen temel seviyedeki Bosna Hersekli öğrencilerin yazma problemleri. *Uluslararası Türk kültürü sempozyumu: Dil-tarih-coğrafya tam metin kitabı* (ss. 274-286) içinde. ASOS Yayınları.
- Çelik, M. E. (2019). Yazılı metinlerde ölçme ve değerlendirme. M. N. Kardaş ve R. Koç (Ed.). *Türk Dili I yazma becerisi* (ss. 270-327) içinde. Pegem Yayınları.
- Demiriz, H. N. ve Okur, A. (2019). Türkçe öğretiminde yazma öğretimine akademik Türkçe aşamasında yabancı öğrenciler üzerinden bir bakış. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(2), 436-449. <https://doi.org/10.16916/aded.525728>
- Dizeli, M. ve Sonkaya, Z. Z. (2021). Birinci ve ikinci yabancı dil olarak Türkçe öğrenen öğrencilerin yaptığı dilbilimsel hatalar. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 25(1), 225-234. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsadergisi/issue/61177/742666>
- Emek, M. (2021). Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen Cezayir 2 Üniversitesi Türkoloji Bölümü öğrencilerinin temel düzey (A1-A2) yazılı anlatımlarının incelenmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 3(1), 46-74. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ksued/issue/63430/936315>
- Genç İltar, B. (2014). Yabancı dil öğretiminde yazma becerisi nasıl geliştirilebilir? *Dil Dergisi*, 163, 36-45. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dilder/issue/47678/602276>
- Gürler, M. (2019). *Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen Suriyeli öğrencilerin yazılı anlatımlarında hata çözümlemesi* [Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi].
- İltar, L. (2021). Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin C1 yazma sınavındaki dil bilgisi hatalarının düzeylere göre dağılımı. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16, 129-147. <https://doi.org/10.35675/befdergi.848590>
- Karadavut, G. (2020). Ukraynalılara yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde karşılaşılan problemler. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 46, 188-198. <https://doi.org/10.17498/kdeniz.691433>
- Karasar, N. (2010). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Korkmaz, Z. (2007). *Türkiye Türkçesi grameri şekil bilgisi*. TDK.
- Orhan, M. (2018). *Yabancı dil olarak Türkçe öğrenenlerden B1 düzeyinde yazma becerisi üzerine bir inceleme* [Yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi].
- Şahin, E. Y. (2013). Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen öğrencilerin yazılı anlatımlarındaki ek yanlışları. *Tarih Okulu Dergisi*, 6(15), 433-449. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/144730>
- Şengül, K. (2014). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde alfabe sorunu. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 3(1), 325-339. <https://doi.org/10.7884/teke.245>
- Tursunov, U. (1992). *Hazirgi Uzbek edebi tili*. Uzbekistan Naşriyatı.
- Türkçe Sözlük (2009). (10. baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Ungan, S. (2007). Yazma becerisinin geliştirilmesi ve önemi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(2), 461-472.